

İmanda Artma veya Eksilme Olur mu?

Vehhabilere göre iman, söz ve ameldir; artar ve eksilir, “İman, kalple tasdik, amel, dil ile söylemek ve rükünleri ile yerine getirmektir.” Buna binaen Vehhabiler ameli yerine getirmeyen kimseleri imansız olarak görmektedirler. Bu görüş ehl-i sünnet itikatına aykırıdır ve Haricîlerin anlayışını kabul etmek demektir.

İman, güvenmek, emin olmak, güven vermek anlamındadır.

İman, Allahu Teâlâ’ya ve O’nun meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe, kaza ve kadere şeksiz ve tereddütsüz bir şekilde inanmak, bu hakikatleri kalben tasdik edip, dil ile de ifade etmektir. Zira mümin olmanın iki temel şartı vardır: Kalben tasdik ve lisanen ikrar etmek.

Kalben tasdik: Kalpteki tasdik haliyle daimi ve bakidir. Bu gibi tasdikte değişiklik olmaz. *“Kulun lisanı sadık olmadıkça inancı sadık olmaz. Kalbi sadık olmadıkça lisanı sadık olmaz.”*[\[1\]](#)

Lisanen ikrar: İman hakikatlerine inanan her insan bu imanını lisanen ikrar etmelidir. Çünkü kalpteki tasdike ancak ikrar ile vakıf olunur. Aksi hâlde o kişinin mümin olup olmadığı bilinmez. Zaten bu ikrar olmazsa o kişi, Allah indinde mümin olsa bile şeriat nazarında iman sahibi sayılmaz. Çünkü şeriat zahire göre hükmeder.

İman baskı ve korkudan uzak, samimi bir gönülle içten benimsenmeli, tam bir teslimiyet ile kabul ve ikrar edilmelidir. Eğer bu tasdik kesin ve tereddütsüz olmazsa, ‘zan’ ve ‘şüphe’den ibaret kalır. İman ise zan, şüphe ve tereddüt kabul etmez.

Bediüzzaman Hazretlerinin ifadesiyle *“İman, Resul-i Ekrem Aleyhissalâtu Vesselam’ın tebliğ ettiği zaruriyat-ı diniyeyi tafsilen ve zaruriyatın gayrisini icmalen tasdik etmekten hâsıl olan bir nurdur.”*[\[2\]](#)

İmanın altı rüknüne inanmak farzdır. İman bir bütündür; tecezzi ve inkısamı yani bölünmeyi kabul etmeyen bir küldür. İman hakikatlerinden bazısına inanıp bazısına

inanmayan bir kimse iman etmiş sayılmaz.

“İman altı rüknünden çıkan öyle bir vahdanî hakikattir ki, tefrik kabul etmez. Ve öyle bir küllîdir ki, tecezzi kaldırmaz. Ve öyle bir külldür ki kabil-i inkısam olmazlar. Çünkü herbir rükn-ü imanî, kendini isbat eden hüccetleriyle sair erkân-ı imaniyeyi isbat eder. Herbiri herbirisine gayet kuvvetli bir hüccet-i a'zam olur.” [3]

Bir insan bütün peygamberlere iman ettiği halde, Peygamber Efendimiz'in (sav.) peygamberliğini inkâr etse o şahıs İslam ve iman dairesinden çıkar. Yine bir insan helal olan bir şeye haram dese veya haram olan bir şeyi helal diyerek işlese o kimse de imanını kaybeder ve küfre düşer. Namaz, oruç, zekât gibi ibadetleri inkâr eden, ehemmiyetsiz gören ve hafife alan kimse de kâfir olur.

Ayrıca iman, taklidî ve tahkikî olmak üzere ikiye ayrılır:

Taklidî iman, mukallidin, yani delil ve hüccete dayanmadan inanan bir kimsenin imanıdır. Bu Ehl-i Sünnete göre makbuldür. Ancak insanın imanını taklitten tahkike çıkarmak için gayret etmesi lazımdır ve gayret etmekle mükelleftir. Şayet gayret etmezse mesuldür.

Tahkikî iman, akli ve nakli delillere dayanarak elde edilen imana denilir.

İmanın da hakka'l- yakîn, ayne'l- yakîn ve ilme'l- yakîn olmak üzere üç mertebesi vardır. Yakinin üç mertebesi de şüphesiz ve kâmil bir imanı ifade eder.

İlme'l -yakîn; bir şeyin varlığını kesin olarak ilmen bilmektir.

Ayne'l-yakîn; bir şeyin varlığını, gördüğümüz, bildiğimiz ve hissettiğimiz bir şeyin varlığı gibi kesin iman.

Hakka'l- yakîn ise bir şeyin varlığını, yaşadığımız bir hali bilmemiz derecesinde bilmektir. Çok uzaklarda bir duman gören bir kimse; 'Orada duman olduğuna göre, demek ki orada yanan bir ateş vardır.'der. Bu ilme'l yakın mertebede bir imandır. O kimse o dumana doğru biraz yaklaşır ve ateşi görürse, bu ayne'l yakın bir imandır. Hakka'l yakın iman ise, o ateşe iyice yaklaşıp sıcaklığını tam hissetmek veya ona dokunarak hakikatini anlamaktır. Aynı şekilde biz bir meyvenin varlığını ilmen biliyoruz, onu elimize almamız ayne'el yakın, tatmamız ise hakka'l yakın bilmek demektir.

Hakka'l yakın mertebesinde şek ve şüphe olmaz. Bu son mertebeye vasil olmak başta Peygamber Efendimiz (sav.) olmak üzere, diğer bütün peygamberlere, asfiyalara, mürşit ve müçtehitlere, evliyalara ve ilmiyle amil büyük âlimlere mahsustur.

“Evet iman-ı taklidî, çabuk şübhelere mağlub olur. Ondan çok kuvvetli ve çok geniş olan iman-ı tahkikîde pek çok meratib var. O meratiblerden ilmelyakîn mertebesi, çok bürhanlarının kuvvetleriyle binler şübhelere karşı dayanır. Hâlbuki taklidî iman bir şübheye karşı bazan mağlub olur.

Hem iman-ı tahkikînin bir mertebesi de aynelyakîn derecesidir ki, pek çok mertebeleri var. Belki esma-i İlahiye adedince tezahür dereceleri var. Bütün kâinatı bir Kur'an gibi okuyabilecek derecesine gelir. Hem bir mertebesi de hakkalyakîndir. Onun da çok mertebeleri var. Böyle imanlı zâtlara şübehat orduları hücum da etse, bir halt edemez.”[\[4\]](#)

Malumdur ki, Peygamber Efendimiz (sav.) ile Hazret-i Ebu Bekir'in (ra.) imanı bir değildir. Aynı şekilde Hazret-i Ebu Bekir'in (ra.) imanı ile diğer müminlerin imanları da aynı seviyede değildir. Peygamber Efendimiz (sav.) *“Eğer Ebu Bekir'in imanı terazinin bir kefesine ve diğer bütün müminlerin imanı da terazinin diğer kefesine konulup tartılsa Ebu Bekir'in imanı daha ağır gelir.”* buyurmuşlardır.

Evet, insanın en mukaddes vazifesi yaratıcısını bilmektir. Marifetullah ibadetten önce gelir. Zira bir şeyin ulviyeti ve azameti bilinmezse tazimde noksanlık olur. Tazim ise marifetten sonradır. Bu hikmete binaen Cenab-ı Hakk'a iman her şeyin fevkindedir. İman marifetullahı bina edilir. Bu da dinin temeli ve esasıdır. İman ve din öyle bir nurdur ki onların ziyası hangi kalpte tecelli ederse o kalp marifetullahı ayine olur.

Cenab-ı Hakk'ın insanlara lütfettiği nimetler nihayetsizdir. Bu nimetlerin en büyüğü imandır. Çünkü diğer nimetler helal olsalar bile onların zevkleri ve lezzetleri ani ve fanidir, imana ait sürur ve saadet ise daimidir, bakidir. Bu hakikati hem akıl, hem ilim, hem din, hem de vicdan tasdik eder.

Peygamber Efendimiz (sav.) bir hadis-i şeriflerinde şöyle buyururlar: *“İman çıplaktır, elbisesi takva, ziyneti hayâ, sermayesi ibadet ve meyvesi de ameldir.”*[\[5\]](#)

İman, mukaddes ve muazzam bir fazilet menbaı, vicdanın ziyası ve fikrin meşalesidir. O, öyle bir nur ve bir saadettir ki, ruh ancak onunla tatmin olur ve huzur bulur. Öyle bir kuvvettir ki, insan o kuvvetle her musibete ve her elim hadiseye karşı

dayanabilir.

“İman hem nurdur, hem kuvvettir. Evet hakikî imanı elde eden adam, kâinata meydan okuyabilir ve imanın kuvvetine göre hâdisatın tazyikatından kurtulabilir. "Tevekkeltü alallah" der, sefine-i hayatta kemal-i emniyetle hâdisatın dağlarvari dalgaları içinde seyran eder.”[\[6\]](#)

Evet iman öyle bir vüsattedir ki, insanı geçmiş ve gelecek bütün zamanlarda aklen ve ruhen yaşatabilir. Şayet iman tecessüm etse, onun kemal ve cemalini temaşa edenler kendilerinden geçerler.

“Evet her hakikî hasenat gibi cesaretin dahi menbaı, imandır, ubudiyettir. Her seyyiat gibi cebanetin dahi menbaı, dalalettir. Evet tam münevver-ül kalb bir âbidi, küre-i arz bomba olup patlasa, ihtimaldir ki, onu korkutmaz.”[\[7\]](#)

İman, insanı Cenab-ı Hakk’a intisap ettiren, onu kul olmanın şerefine erdiren ve rızasına ulaştıran mukaddes bir rabıttır. İnsan, iman sayesinde Cenab-ı Hakk’ın varlığını, birliğini ve kemal-i kudretini tasdik edip, O’nun mukaddes Zat’ını her şeyden ziyade takdir, tazim ve tespih ederek, marifetullah ve muhabbetullah mertebelerinde dereceler kat eder.

İnsan iman sayesinde Kur’an-ı Kerim’den ve Hz. Peygamberin (sav.) sünnetlerinden istifade ederek insan-ı kâmil mertebesine ulaşabilir. İman insana kudret-i ilahiyeye karşı acz ve kusurunu hissettirip, nefsinin gurur ve kibirden muhafaza ettirir.

İman öyle sağlam ve kopmaz bir bağıdır ki, sıdk ile ona sarılan doğrudan doğruya Allah’a vasıl olur. Böylece ruhu, akli ve kalbi huzur bulur.

İnsan iman sayesinde önce kendi nefsinin tefekkür ederek nasıl bir kudret kalemiyle yazılmış bir nüsha-i kübra olduğunu, sonra kâinatın ulviyetine, nizamına dikkat ederek, bu ahengin bir Sani-i Kadir’in varlığına ve birliğine şahadet ettiğini tasdik eder.

İmanda Artma Veya Azalma

Ehl-i Sünnet’e göre imanda artma veya azalma olmaz. İmanın şartı altıdır, bunda artma veya azalma olamaz, yani ne beşe iner, ne de yediye çıkar. İmam-ı Azam bu hususta şöyle buyurmuştur: “İman ne artar ne de azalır. Çünkü imanın artması,

küfrün azalmasını; imanın azalması ise küfrün artması şeklinde anlaşılır. Bu ise bir şahsın hem mümin hem de kâfir olmasını gerektirir. Bu hüküm batıldır, geçersizdir. Çünkü bir mümin hakikaten mümindir ve müminin de imanında şüphe yoktur. Nitekim kâfirin de küfründe tereddüdü yoktur.”

İmanda artma ve azalma olmamakla birlikte imanın daha kuvvetli ve daha zayıf olması söz konusudur. İmanın keyfiyet olarak zerreden güneşe kadar dereceleri vardır.

Mesela, mum bir ışıktır, ancak az bir rüzgâr ile sönebilir, yani ışığı devamlı değildir. El feneri de bir ışıktır, o da pili bitince söner. Kullandığımız elektrik de bir ışıktır, sigortanın atmasıyla o da söner. İman güneş gibi olmalıdır ki, ne rüzgârla, ne de sigorta atmasıyla sönsün. Aynı şekilde mahiyet itibarıyla bir damla da sudur, okyanus da. Peygamber Efendimizin (sav.) imanı bir okyanus ise, bir müridin imanı bir nehir, başka bir müminin ki de bir katre kadardır. İman ancak marifet, ibadet ve tefekkür ile ziyadeleşir, kuvvetlenir. İmanın zerreden güneşe kadar dereceleri vardır.

“İman, yalnız icmali ve taklidi bir tasdike münhasır değil, bir çekirdekten tâ bir büyük hurma ağacına kadar ve eldeki ayinede görülen misali güneşten tâ deniz yüzündeki aksine tâ güneşe kadar mertebeleri ve inkişafı olduğu gibi imanın o derece kesretli hakikatleri var ki, bin bir Esmâ-i İlahiyye ve sair erkân-ı imaniyenin kâinat hakikatleriyle alakadar çok hakikatleri var ki, bütün ilimlerin ve marifetin ve kemalat-ı insaniyenin en büyüğü imandır ve iman-ı tahkikiden gelen tafsilli ve bürhanlı marifet-i kutsiyedir.” [8]

İmanın artması veya eksilmesi, onun zayıflaması ya da kuvvetlenmesi anlamında söyleniyorsa elbette doğrudur. Eğer burada kastedilen imanın kendisinde eksilme ve artma ise; mana olarak iman artıp eksilmez. İmanın artması için amelin imandan bir cüz olması yani imandan bir parça olması lazım gelir. Şayet öyle olsaydı ibadet, itaat, hayır ve hasenat arttıkça iman da artar; bunlar azaldıkça veya yapılmadığı zaman iman azalır. O zaman hiçbir ibadet yapmayanın imanı da yok olurdu. Zira bir parçada artış olursa, bütünde de artış olur, azalma olduğunda bütünde de olur.

Hâlbuki Ehl-i Sünnet âlimleri ittifakla; ‘Amel imandan bir cüz (parça) değildir’, demişlerdir. Nitekim bir ayette şöyle buyrulur: “Ey iman edenler! Samimi bir tövbe ile Allah'a dönün. Umulur ki Rabbiniz sizin kötülüklerinizi örter...” [9]

Ehl-i Sünnet uleması bu ayet ile amelin imandan bir parça olmadığını, iman eden bir

kişinin tövbe gerektirecek fiiller yapabileceğini ifade etmişlerdir.

İmam-ı Rabbani Hazretleri 533. Mektubunda şöyle buyurur: “ ... Hatta bu mesele, İmam Azam’ın şu kavline benzer: “İman, artmaz ve eksilmez”. Hatta bu makamda demişlerdir ki: Bu ibareden lazım gelir ki avam müminlerin imanı, enbiyanın imanı gibi ola. (Diğer insanların da peygamberlerin de imanı aynı ve birdir; Peygamberlerin imanı diğerlerinden fazla değildir.) Onlara selam.”

Maveraünnehir bölgesinin yetiştirdiği meşhur fıkıhçı, büyük kelim ve tefsir âlimi, meşhur birçok eseri medreselerde asırlarca okutulmuş olan Nesefi, şöyle der: “İman artmaz eksilmez. İman, Allah Teâlâ tarafından gelen haberleri tasdik ve ikrardır. (İmanın rüknü ikidir. Biri kalpten tasdik, diğeri dil ile bunu söylemektir.) Ameller, imanın nefsinde ziyadelik yapar, iman artmaz eksilmez. (İman edilen şeyler belli miktarda hükümler olduğundan onlara inanan kişi imanı hâsıl etmiş olur. Bunda fazlalık veya noksanlık düşünülmez. Yapılan iyi ameller imanın kuvvetini ve nurunu artırır, imanı çoğaltmaz.) İman ile İslam birdir. (İmanlı kimseye Müslüman dendiği gibi, mümin de denilir.)”

Ömer Nasuhi Bilmen de şöyle der:

“İmanın aslı bu olmakla beraber bir mani hâl bulunmadığı takdirde kalp ile kabul edilip inanılan bu hükümleri dil ile söylemek ve şahadette bulunmak lazımdır. Çünkü inanılması gereken şeyleri kalp ile benimseyip kabul eden kimse, bunları dili ile söylemezse, onun iman durumu insanlar tarafından bilinmez, onun Müslüman olduğuna hükmedilmez.

Kalp ile doğrulamak, dil ile söyleyip ikrar etmekle meydana gelen imanla beraber namaz kılmak ve oruç tutmak gibi ameller de gereklidir. Çünkü biz, bu görevleri yapmakla sorumluyuz. Bu görevleri yapmak imana kuvvet verir, imanın kalpteki nurunu çoğaltır. İnsanı azaptan kurtarır. Yüce Allah'ın ihsan ve ikramlarına kavuşturur.”

Evet cennete girmek iman ile mümkün olduğu gibi, oradaki dereceler de amellere göredir. Cennet Cenab-ı Hakk'ın fazlıdır, ikramıdır, ihsanıdır. Faraza, altmış yetmiş senelik bir ömrünü küfürde geçirmiş olan bir insan, Kelime-i Şahadet getirerek Müslüman olup hemen vefat etse doğrudan cennete gidecektir. Çünkü o, imanın bir şartı, cennetin anahtarı ve küfrü bir anda söküp atan sözlerin en güzeli olan kelime-i şahadeti söylemiş; böylece Allah'ın vahid ve ehad, Hz. Peygamber'in de (sav.) O'nun

kulu ve Resulü olduğunu kabul etmiştir. Eğer amel imanın bir parçası olsaydı, o kimsenin cennete girmesi mümkün olmazdı. Çünkü o kimse hayatında bir rekât namaz bile kılmamış, hiçbir hayır ve hasenatta bulunmamıştır.

Ahmed Ziyaeddin Gümüşhanevi 'Ehl-i Sünnet İtikadı' adlı eserinde bu konuyu şöyle izah etmiştir:

“Allah, insanları yaratırken küfür ve imandan salim olarak yaratmıştır, yani mes'ul tutmamıştır. Akıl baliğ olduktan sonra, emir ve nehiyelerine muhatap kılmıştır. Küfreden kendi iradesi ile kâfir olmuş, küfür ve inkârında Allah ona yardımcı olmamıştır, iman eden de kendi iradesi ve Allah'ın tevfikı ile iman etmiştir. Allah, hiç kimseyi küfür ve imana zorlamamıştır. Küfür ve iman, -yukarıdaki manada - kulun fiil ve iradesi ile olmuştur.

İman imandır, bütündür, tektir ve şüpheden uzaktır. Şüphe veya eksiklik (eksilme) varsa iman yoktur. Ancak iman zayıflayıp kuvvetlenebilir. Kuvvetlendikçe amel ibadet zorluğu kalkar. Zayıfladıkça ibadet takva noksanlaşır. Ayet-i kerimelerde geçen artma eksilme ifadelerini de kuvvetlenme zayıflama olarak anlamak lazımdır.”

Şunu da ifade edelim ki, kişi Cenab-ı Hakk'ın yasaklarından içtinap edip, O'nun emirlerini ifa etmekle imanını muhafaza ve tecdid etmelidir.

Bediüzzaman Hazretleri şöyle buyurur:

جَدِّدُوا إِيمَانَكُمْ بِلا إِلَهَ إِلاَّ اللهُ in hikmetini soruyorsunuz. Onun hikmeti, çok Sözlere zikredilmiştir. Bir sır-ı hikmeti şudur ki: İnsanın hem şahsı, hem âlemi her zaman teceddüd ettikleri için, her zaman tecdid-i imana muhtaçtır. Zira insanın herbir ferdinin manen çok efradı var. Ömrünün seneleri adedince, belki günleri adedince, belki saatleri adedince birer ferd-i âher sayılır. Çünkü zaman altına girdiği için o ferd-i vâhid bir model hükmüne geçer, her gün bir ferd-i âher şeklini giyer.

Hem insanda bu taaddüd ve teceddüd olduğu gibi, tavattun ettiği âlem dahi seyyardır. O gider, başkası yerine gelir, daima tenevvü' ediyor; hergün başka bir âlem kapısını açıyor. İman ise hem o şahıstaki her ferdin nur-u hayatıdır, hem girdiği âlemin ziyasıdır. Lâ ilahe illallah ise, o nuru açar bir anahtardır.

Hem insanda madem nefis, heva ve vehim ve şeytan hükmediyorlar, çok vakit

imanını rencide etmek için gafletinden istifade ederek çok hileleri ederler, şübhe ve vesveselerle iman nurunu kaparlar. Hem zahir-i şeriata muhalif düşen ve hattâ bazı imamlar nazarında küfür derecesinde tesir eden kelimat ve harekât eksik olmuyor. Onun için her vakit, her saat, her gün tecdid-i imana bir ihtiyaç vardır.” [10]

İmanın Artması veya Eksilmesi

Haricîler ile Mutezile görüşünü benimseyen kimselere göre amel ve taat imanın hakikatine dâhil bir cüz, hatta asli bir rükün olduğundan; zaman içinde amel ve taat arttıkça iman da artar. Günahlar ve isyanlarla da iman eksilir, hatta bazen yok olur.

Ehl-i Sünnet âlimlerinin ekserisine göre, imanın hakikati ve asli rüknü; kalpteki izan derecesine ulaşan tasdiktir. Amel ve taatlar ise, imanın aslından değil, kemalindedir. Bu manadaki imanda; inanılan esaslar icmali veya tafsili olarak bir bütün olduğundan, imanın hakikati artma ve eksilme kabul etmez. Ancak daha kuvvetli veya daha zayıf olması söz konusu olabilir. Bu sebeple Ehl-i Sünnet âlimleri şöyle demişlerdir: “İmanın hakikati ve mahiyeti, ne artar ne de eksilir, çünkü iman;“Mu'menun bih” denilen “iman edilecek şeyler” bakımından da, aslı ve hakikat bakımından da fazlalık ve noksanlık kabul etmez. Hâlbuki amel ve taatlar, tabiatı ve keyfiyeti itibariyle zaman içinde günbegün artış gösterir. Kalpteki tasdik ise, o haliyle bakidir. İbadetler imanın hakikatine dâhil değildir. İmanın kuvvetini, parlaklığını artırır. Hiç amel işlemese ve imanını muhafaza ederse, sonunda cennete girecektir.”

İmanın artma ve eksilmesini kabul etmeyen hanefi âlimlerinden Aliyül-Kari; İmam Ebu Hanife'nin "el-Fıkhu'l-Ekber" adlı akaid risalesine yazdığı şerhte, bu mevzuya geniş yer ayırır. Ona göre iman,mu'menun bih (iman edilen şeyler) açısından artmaz, eksilmez. Çünkü tasdik gerçekleşmemiş olursa zan ve tereddüt ifade eder. Zan da itikadî konularda delil olmaz. İmam, Ebu Hanife'ye göre ise imanın artması, inanılacak hususların artması ile mümkün olur. Bu durum ise Hz. Peygamberin zamanından başka zamanlarda düşünülmez. Zira o devirde Müslümanlar önce Allah'ın varlığına inandılar, sonraları ayetler indikçe diğer hususlara da iman ettiler. İşte imanın artması diye yapılan tevil bu olsa gerekir.

İmanın artmadığına ve eksilmediğine dair imam Ebu Hanife, "el-Vasiyye" adlı risalesinde şu mantıklı izahı yapar: "*İman artmaz, eksilmez. Çünkü imanın artması ancak küfrün noksanlaşması ile imanın eksilmesi de ancak küfrün artması ile düşünülebilir. Bir şahsın aynı anda hem mümin hem de kâfir olması batıl bir*

düşünce şeklidir.”

Bu açıklamalardan da anlaşılacağı gibi imanın kemiyet olarak, yani tasdik edilen şeylerin ve tasdik hakikati itibariyle artması ve eksilmesinin imkânsız olduğu anlaşılmaktadır. Zira iman esaslarından birini kabul etmeme durumunda, iman gerçekleşmemektedir. Fakat imanın keyfiyet olarak yani kuvvetli, zayıf ve kâmil olması, ifade ettiği yakın derecelerinin "ilme'l-yakin, hakka'l-yakin" gibi değişik olması neticesi farklılık arz ettiği bir gerçektir. Ali el-Kari'nin; dediği gibi inananların imanlarının farklı oluşu, aynı varlığa bakan değişik gözlerin o varlık hakkındaki görüşlerinin farklı oluşu gibidir.[\[11\]](#)

“Ey iman edenler! Allah’a, peygamberine, peygamberine indirdiği kitaba ve daha önce indirdiği kitaba iman edin. Kim Allah’ı, meleklerini, kitaplarını, peygamberlerini ve ahiret gününü inkâr ederse sapıklığın en koyusuna düşmüş olur.”[\[12\]](#)

Birçok müfessir bu emri; “İmanınızda sebat ediniz” diye tefsir etmişlerdir. “Daha ciddi bir şekilde iman ediniz” manası da vardır. Bütün kalbinizle, hayatınızı Cenab-ı Hakk’ın rızasına ve Hz. Peygamber’in sünnetine göre ayarlayınız.

Elmalılı Hamdi Yazır Efendi de bu ayetin tefsirinde şöyle buyurur:

“Ey imana gelenler Allah ve Resulüne, yani Muhammed Aleyhisselama ve Allah’ın bu Peygamberine tenzil buyurduğu (zaman zaman, kısım kısım indirmekte olduğu) bu kitaba, yani Kur'an'a ve bundan önce indirdiği kitap cinsine iman ediniz. Bunların bir kısmına iman ettiğiniz gibi, hepsine de iman ediniz. Bunlara ciddi olarak iman ediniz. Zira her kim, Allah'a, meleklerine, kitaplarına, peygamberlerine ve ahiret gününe küfreder (inanmaz), bunlardan birini inkâr ederse, son derece derin bir sapıklığa düşmüş, doğrudan uzaklaşmış, artık yolunu bulamayacak derecede şaşırılmış, gayeyi kaybetmiş olur. Bununla küfrün bizzat (Nisâ, 4/116) hükmüne katılmış bulunduğu, yani her küfrün şirk demek olduğu açıkça gösterilmiştir.”

Rivayet edildiğine göre Yahudi hahamlarından bir topluluk, Resulullah Efendimiz’e gelerek şöyle dediler: "Ey Allah’ın Resûlü biz, sana, kitabına, Musa'ya, Tevrat'a ve Üzeyr'e iman ediyoruz ve bunlardan başka kitapları ve peygamberleri tanımıyoruz."

Bunun üzerine Peygamber Efendimiz de: "Hayır, Allah'a, bütün peygamberlerine, Muhammed'e ve kitabı Kur'an'a ve ondan önceki her kitaba iman ediniz" buyurdu. Onlar; “Biz bunu yapmayız" dediler. Bunun üzerine yukarıdaki ayet nazil oldu,

böylece iman ettiler.

Dikkate şayandır ki, iman fıkrasında "Allah'a, Resulüne, ona indirilen kitaba, ondan önce indirilmiş olan kitaba" diye dört şeye iman belirtilmiştir. Bu da "Allah'a iman, peygambere iman, kitaplara iman" diye üç mertebede özetlenebilir. Hâlbuki küfür fıkrasında, "Allah'ı inkâr, meleklerini inkâr, kitaplarını inkâr, peygamberlerini inkâr, ahiret gününü inkâr" diye melekler ve ahiret günü de eklenerek beş şey açıklanmış, hem de Resul'e diğer Resuller de eklenerek cem' (çoğul siyasiyle) buyurulmuştur. Bununla Allah ve Peygamber'e, bütün kitaplara imanın, herhâlde bütün peygamberlere, meleklerle ve ahiret gününe imanı içine aldığı gösterilmiş ve bir insanın Allah'a, peygamber'e ve kitaplara iman iddia edip de peygamberlerden birini, melekleri veya ahireti inkâra kalkışması ve bu hususta gelmiş olan ayetleri tevile çalışması ihtimali bulunduğundan, bunları inkâr edenlerin Allah'ı da inkâr etmiş oldukları bilhassa açıklanmıştır.

"Gerçek müminler ancak o müminlerdir ki, Allah anıldığı zaman yürekleri ürperir, ayetleri okunduğu zaman imanlarını arttırır. Ve bunlar yalnızca Rablerine tevekkül ederler." [13]

Müfessirler, bu ayette zikredilen ' ziyade ' kelimesini yakın (ilmin ve aşkın artması) ile tefsir etmişlerdir. Bir de o, ilk devirde olan bir hadisedir. Çünkü Kur'an ayetleri nazil oldukça birer birer, hepsine ayrı ayrı inanılmaktaydı. Onun için herkesin imanı da artmaktaydı. Fakat elhamdülillah şimdi Kur'an'dan nazil olacak bir şey kalmadı. Kur'an tamam oldu. Bundan sonra, imanda artacak bir şey kalmadığına göre müminin yakini artar ve yakini arttıkça da iman, kesb-i kuvvet eder (kuvvet kazanır).

Ömer b. Abdül Aziz bir hutbesinde şöyle buyurmuştur: "Eğer, iman ziyade veya noksan olsaydı Cenab-ı peygamber mirac gecesinde ümmetine emrolunan elli vaktin beş vakte tahfifini (indirilmesini) istemezdi. Altı ay orucu bir ay olsun demezdi."

Elmalılı Hamdi Efendi imanın ziyadeleşmesini; "İman- ı tahkiki inkişaf eyler, yakîn ve itminanları ziyadeleşir." diye tefsir eder ve şöyle buyurur:

"Zira müminler, ancak onlardır ki, Allah anıldığı zaman yani sırf Allah'ın ism-i celâli söylendiği, sıfatlarından hiç bahs olunmaksızın ve fiillerinden, kudretinden hiçbiri gösterilmeksizin yalnızca "Allah" denildiği zaman yürekleri oynar, kalplerini rahmet

ümidini ve sevgi heyecanı kaplar, muhabbetle karışık bir korku sarar, Allah'ın azamet ve ihtişamından kaynaklanan bir ürperti kaplar. Ve üzerlerine O'nun ayetleri okunduğu, tilâvet edildiği vakit imanlarını arttırır. Bilgi ve ibadet sebepleri ve delilleri arttıkça iman da taklitten çıkıp tahkik özelliği kazanmaya başlar, tahkik gelişir, yakın ve itminanları ziyadeleşir. Ve ancak Rab'lerine tevekkül ve itimat eylerler. Başkasına değil, yalnızca Allah'a güvenir ve O'na teslimiyet gösterirler ve işlerinde başarıyı ondan beklerler.”

İbni Kesir tefsirinde de şöyle buyrulur:

“Ali İbn Ebu Talha'nın İbn Abbâs'dan rivayetine göre o, “Müminler ancak onlardır ki; Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir.” ayeti hakkında şöyle demiştir: Allah'ın emirlerinin ifa edilmesi esnasında münafıkların kalplerine hiç bir şey girmez. Onlar, Allah'ın hiç bir ayetine iman etmezler, tevekkül etmezler, yanlarında kimse olmadığı zaman, yalnız iken namaz kılmazlar, mallarının zekâtını vermezler. Allahu Teâlâ, onların müminler olmadıklarını haber verip sonra gerçek müminleri şöyle niteler: *“Müminler, ancak onlardır ki; Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir. Allah'ın ayetleri kendilerine okunduğu zaman imanları (tasdikleri) artar ve Rablerine tevekkül ederler.”* O'ndan başkasından hiç bir şey ummazlar. Bazı tefsir âlimleri, ayetteki *“kalpleri ürperir”* kelimesini “Korkarlar.” şeklinde açıklamıştır. Süddi ve birçokları da böyle söyler. Allah anıldığı zaman kalpleri ürperen, yani korkan, Allah'ın emirlerini yapan, yasaklarını terk edenler; işte bunlar, gerçek müminlerdir ve gerçek müminin sıfatı budur.

Bu sebeptendir ki Süfyân es-Sevrî, *“Müminler ancak onlardır ki; Allah anıldığı zaman kalpleri ürperir.”* ayeti hakkında Süddî'nin şöyle dediğini işitmiş: O, öyle bir kişidir ki haksızlık etmek ister —veya bir günâha niyetlenir demiştir— kendisine Allah'tan kork denilir de kalbi ürperir, titrer.

Yine Sevri'nin Abdullah İbn Osman vasıtasıyla Ümmü Derdâdan rivayetinde o, bu ayet hakkında: “Kalpdeki korku, kuru hurma dalını tutuşturup yakmak gibidir. Sen onun ürpertisini hissetmez misin?” demişti. Karşısındaki: “Evet, hissederim.” dedi. Ümmü Derda: “İşte bu hissi duyduğun zaman, Allah'a dua et. Zîra dua bunu giderir.” dedi.

Allahu Teâlâ'nın: *“Allah'ın ayetleri kendilerine okunduğu zaman imanları artar.”* buyurması, şu ayette ifade buyrulan mana gibidir: *“Bir sûre indirilince onlardan kimi; bu, hanginizin imanını artırdı? der. İman etmiş olanlara gelince, onların imanını*

artırmıştır. Ve onlar birbirleriyle müjdeleşirler.”[\[14\]](#)

Buhari ve başka imamlar, îmânın kalblerde derece derece ve birbirinden farklı olduğuna, imanın fazlalık kabul edeceğine bu ve benzeri âyetleri delil getirmişlerdir. Nitekim ümmetin cumhurunun mezhebi de budur. Hatta İmam-ı Şafii, Ahmed İbn Hanbel ve Ebu Ubeyd gibi imamlardan birçoğu bu hususta icma ile nakletmişlerdir.

Şunu da ifade edelim ki, meslekler ve mezhepler ne kadar batıl da olsalar, içinde mutlaka bir hak ve hakikat ciheti bulunabilir. Kaldı ki, her bir mezhebin içinde veya mensuplarının fikirlerinde bazı doğru ve yanlış kısımlar bulunabilir. Vehhabilik düşüncesinin içinde de bütün aşırılıklar ve yanlış itikatlarda yanlı bir takım güzel ve doğru kısımlar bulunmaktadır.

Bediüzzaman Hazretleri de şöyle buyurur:

“Fakat Vehhâbilerin seyyiât ve tahribâtlarıyla beraber, medâr-ı şükran bir cihetleri var ki, o çok mühimdir. Belki onların tahripkârâne olan seyyiâtlarına mukabil o cihettir ki, onları şimdilik muvaffak ediyor. O cihet de şudur ki: Namaza çok dikkat ediyorlar. Şeriatın ahkâmına tatbik-i harekete çalışıyorlar. Başkaları gibi lâkaytlık etmiyorlar. Güyâ dinin taassubu nâmına tecâvüz ediyorlar. Başkaları gibi dinin ehemmiyetsizliğine binâen şeâir-i diniyeyi tahrip etmiyorlar. Hem, Vehhâbîlik az bir fırkadır. Koca âlem-i İslâmın havz-ı kebîri içinde ya erir, ya itidâle gelir; çünkü menbâi hâriçte değil ki, âlem-i İslâmı bulandırsın. Menbâi hariçte olsaydı, çok düşündürecekti...”[\[15\]](#)

Bunun içindir ki Vehhabiler namaza göstermiş oldukları bu hassasiyetlerinden dolayı; “beş vakit namazı mutlaka cemaatle ve camilerde kılmak gerekir.” derler.

Elbette ki, Peygamber Efendimiz (sav.) “Gözümün nuru namaz.” diye buyurduğu, Cenab-ı Hakk’ın kudsi bir daveti, “bir nevi huzura müşerrefi”, âli bir sohbeti, O’nun azamet ve celâli karşısında kulun acizliğinin ve küçüklüğünün bir ifadesi, Yüce Allah’ı tazim etmenin en güzel bir yolu, “...Hakikî bir hayat-ı ebediyenin saadetine medar olacak bir güzel ve hoş ve rahat ve rahmet bir hizmet”“bu misafirhane-i dünyada âciz ve fakir kalbine kut ve gına ve elbette bir menzilin olan kabrinde gıda ve ziya ve herhalde mahkemen olan Mahşer’de sened ve berat ve ister istemez üstünden geçilecek Sırat Köprüsü’nde nur ve Burak... ”[\[16\]](#) ve müminlerin; “Mahz-ı rahmet olarak Zât-ı Celîl-i Zülcemâl ve Mâbud-i Cemîl-i Zülcelâl’in huzuruna kabülü”[\[17\]](#) olan namazın vaktinde, huşu içerisinde ve cemaatle kılınması çok mühimdir,

güzelidir, hoştur. Her mümin namaz konusunda çok hassas davranmalı, onu vaktinde eda etmelidir.

Ancak günümüz şartlarında bütün müminlerin beş vakit namazlarını camide kılmaları mümkün değildir. Özellikle köyünden birkaç km uzakta bağında-bostanında, tarlasında- çayırında çalışan insanların vakit namazlarını camide kılmaları mümkün mü acaba? Hem devletin çeşitli kademelerinde çalışan memur ve işçilerin de vakit namazlarını camide kılmaları zordur. Bu durum namazı sevdirmek değil, kişinin namazı terk etmesine sebeptir ve “Din kolaylıktır” hakikatine de zıttır.

Peygamber Efendimiz’den önce, insanlar belli mekânlarda ibadet ederlerdi. Hz. Peygamber’e (sav.) risalet vazifesi tevdi edilince bütün yeryüzü bir mescid haline geldi. Bediüzzaman Hazretleri bu hakikati şöyle ifade eder:

“Sath-ı Arz bir mescid, Mekke bir mihrab, Medine bir minber...”

“ Sani-i Hakîm, âlem-i ekberi öyle bedi' bir surette halk edip âyât-ı kibriyasını üstünde nakşetmiş ki; kâinatı bir mescid-i kebir şekline döndürmüş ve insanı dahi öyle bir tarzda icad edip, ona akıl vererek, onunla o mu'cizat-ı san'atına ve o bedi' kudretine karşı secde-i hayret ettirerek, ona âyât-ı kibriyayı okutturup, kemerbeste-i ubudiyet ettirerek, o mescid-i kebirde bir abd-i sâcid fitratında yaratmıştır.”

İnşaallah, **geçmişte yaptıkları hatalar tekerrür etmez. Hz. Ali'nin ifadesi ile “Hakkı arayıp da batılı bulan, batılı arayan gibi değildir.” Onlar, kısır görüşleri ile hakkı aramak üzere İslam ümmetinden bir kısmının aşırılıklarına tepki olarak ortaya çıkmışlardır. Ancak onlar ehl-i sünnetin gösterdiği itidali gösterememiş ve aşırılığa âdeta aşırılıkla karşılık vermişlerdir.**

[1] Taberani, İb-i Mesud’an rivayet edilmiştir.

[2] Nursî, B.S İşarat-ül İ'caz

[3] Nursî, B.S Şualar

[4] Nursî, B.S Emirdağ Lahikası, 1. cilt

[5] Buhari, Ebu Hureyre’den rivayet edilmiştir.

[6] Nursî, B.S Sözlür (23. Sözlür)

[7] Nursî, B.S Sözlür (3. Sözlür)

[8] Nursî, B.S Sikke-i Tasdik-i Gaybi

[9] Tahrim Suresi 66/8

[10] Nursî, B.S Mektubat (26. Mektup, 4.Mebhas, 4.Mesele)

[11] Sünen-i Ebu Davud Terceme ve Şerhi, Şamil Yayınevi: 15/458-462.

[12] Nisa Suresi 4/136

[13] Enfal Suresi 8/2

[14] Tevbe Suersi 9/124

[15] Nursî, B. S Mektubat (28. Mektup, 6. Mesele)

[16] Nursî, B.S Sözlür (21. Sözlür)

[17] Nursî, B.S Sözlür